

Pro Silva ekskursion i Clasonsborg og Birkebæk Plantager

Den første ekskursion i 2023 gik til det midtjyske, dels til Clasonsborg Plantage syd for Skarrild, dels til Birkebæk Plantage lidt længere nordpå, syd for Herning. Der var 52 deltagere som bl.a. så på hybridlærk og europæisk lærk. Ekskursionen foregik den 31. marts og blev ledet af skovfoged Thomas Steen Mikkelsen, HedeDanmark.

Hybridlærk : sitkagran

Det første punkt var i Clasonsborg Plantage. Den ejes af Danmarks Lærerforening som ejer Skarrildhus der bruges som kursusejendom. Foreningen købte i 1994 110 ha landbrugsjord, og det blev et krav at arealet skulle tilplantes.

Plantagen ligger på mager hedejord og er stærkt frostudsat. Vi så en bevoksning anlagt i 2001 med 37% hybridlærk, CE Flensborg FP 618, som ammetræ. Hovedtræarten var 63% sitkagran. Der blev valgt CE Flensborg FP 688 som er baseret på materiale der stammer fra den nordlige del af udbredelsesområdet, den tåler frost og anvendes i læhegn, men den vokser langsommere end mange andre provenienser af sitkagran.

I 2011 konstaterede skovfogeden at lærken var blevet så stor at indgreb var nødvendigt. Hugsten skete dog først i 2012 hvor der blev indlagt spor og skovet grove lærk. Der blev hugget 1340 m³ flis på 6 ha, og det er jo et godt udbytte på 11 år.

Men kort efter måtte man konstatere at sitkagranen kunne ikke reddes. I dag står der en bevoksning af hybridlærk med en underetage af sitkagran, undtagen i kanterne hvor granen lige kan klare sig. Der er flere årsager til at det gik som det gik:

* Andelen af hybridlærk er meget stor, og lærken vil hurtigt dominere arealet. Kombination en af en meget hurtigt voksende hybridlærk og en moderat voksende sitkagran er svær at styre.

* Indgrebet kom 1-2 år for sent. Men selv om det havde været rettidigt er det ikke sikkert resultatet var blevet bedre.

Sitkagranen står som undervækst under de kraftigere voksende hybridlærk.

* Det er i det hele taget risikabelt at anlægge en stor bevoksning med en model hvor der er en så snæver tidsmæssig margin for et rettidigt indgreb. Måske vil råtræmarkedet eller mangel på egnede maskiner forhindre indgreb med kort varsel.

- Vi kommer altid for sent med lærk, sagde Daniel Hintz, Løvenholm.

Resultatet blev altså noget andet end planlagt, men det blev trods alt brugbart. Lærken står de fleste steder tæt, og den er ret finkvistet og retvokset. Der blev plantet 1600 lærk pr. ha. Det ideelle ville have været 2500 pr. ha hvis målet fra starten var en ren hybridlærk. Derfor er de inderste årringe ret brede, og det vil påvirke anvendelsen, men det er jo heller ikke sikkert lærken skal bruges til konstruktionstræ.

Der blev målt en prøveflade i 2021 ved alder 20 år fra plantning:

Stående vedmasse 200 m³/ha, hugst 119 m³/ha.

Samlet tilvækst på 22 år er altså 319 m³ – 14,5 m³/ha/år eller 0,46 m³/træ.

Desuden kan det bemærkes at lærken kunne starte hurtigt, fordi sitkagranen holdt græsset nede. Bevoksningen har været nyttig ved at give god dækning for vildtet. Endelig er en bevoksning af lærk ret stormfast, og det er også gavnligt i en hedeplantage.

Thomas Mikkelsens konklusion var at hvis hybridlærk en anden gang skulle bruges som ammetræ ville 800 træer pr. ha være nok, eller 25% af plantetallet.

Mogens Lunde, Fromsseier, havde erfaring for at en blanding af skovfyr og lærk lykkes på mager skovjord, mens skovfyrren bliver overvokset på gødet markjord.

Lærkekræft

De fleste har hørt om lærkekræft, men meget få har set den. For svampen angriber kun europæisk lærk der sjældent bruges i skovene, mens japansk lærk og hybridlærk ikke rammes. Lærkekræften er årsagen til at vi ikke dyrker europæisk lærk, selvom den er mere finkvistet og har større rethed end de to øvrige arter.

Svampen hedder lærkefrynseskive (*Lachnellula wilkommii*). Den danner en lille orange skive med hvide hår langs kanten og på undersiden. I fugtigt vejr udsender den sæksporer som smitter lærk. Frugtlegerne findes hele året på døde grene og i kræftsårene.

Træerne får sår, bliver forkrøblede, vokser langsomt og dør ofte til sidst. Den angriber især lærk på fugtige lokaliteter med ringe vandbevægelse, og især træer i alderen 10-30 år.

Der er lavet europæiske proveniensforsøg med europæisk lærk, og de viser store forskelle mellem provenienserne. Bedst er:

- Centrale Polen – en række spredte lokaliteter i det sydøstlige Polen med hovedvægt på Helligkorsbjergene,
- Sudeterne – bjergene på grænsen mellem Tjekkiet og Tyskland, især øst for Ostrava,
- Tatra – bjerge der danner grænse mellem Tjekkiet og Polen.

I forsøgene indgår også lærk fra Alperne, som er det største område og fra gammel tid det mest kendte. De er meget lidt resistente.

Der findes så få europæisk lærk i Danmark, at selv svampeeksperten på Københavns Universitet, Iben Margrethe Thomsen, ikke har set svampen. Men vi så den i Clasonsberg Plantage i en lille kultur. Træerne er afkom af Rundforbilærken F81 i Jægersborg Hegn som er afkom af F23 Boller der muligvis stammer fra Sudeterne. Der har i de senere år i øvrigt været meldinger om udbredte angreb i to bevoksninger med afkom af F81.

På dette areal havde der været rødgran, og der var plantet bøg ind i 2004. Rødgranen væltede i 2013, og så blev der plantet europæisk lærk i 2014.

Det var tydeligt at træerne i kulturen ikke trivedes, de var deforme og voksede langsomt. Svampen kan ikke bekæmpes, og den eneste løsning er at bruge de to andre arter.

Europæisk lærk angrebet af lærkekræft får store sår på stammen (tv) og bliver ofte deform (midt). Svampen kendes let på de orange skiver med en hvid rand (th).

Generelt om de tre "lærkearter"

Europæisk lærk

God stammeform og kvalitet, lille grentykkelse

Angribes af lærkekræft, dog store forskelle mellem provenienser

Udbredt i Alperne (Frankrig, Tyskland, Italien, Østrig), samt Tjekkiet, Slovakiet, Polen og Rumænien

Japansk lærk

Ringere stammeform, grovere grene

Resistent over for lærkekræft

Udbredt i mange små områder i bjergene på den japanske hovedø Honshu

Hybridlærk, krydsning af europæisk og japansk lærk

Bedre vækst end begge moderarter (heterosis, krydsningsfrodighed)
Intermediær mht. form og kvalitet
Resistent over for lærkekræft
Opstået spontant i Dunkeld i Skotland, beskrevet første gang i 1919.

Hybridlærk (øverst) vokser hurtigere end europæisk lærk (nederst) og får dermed bredere årringe.

Hybridlærk har lysere og blegere ved end europæisk lærk og er ifølge Grønagergård savværk ikke særlig interessant til dekorative formål.

Frøplantager med hybridlærk

Frø produceres i en plantage med en moderklon af en af de to arter, og frøene høstes fra disse træer. Mellem modertræerne plantes en eller flere hankloner – gerne flere for at få bedre bestøvning. De nuværende frøplantager består af kloner udvalgt for rethed, finkvistethed, vækst og sundhed.

Man forsøger at vælge provenienser, således at hanblomsterne på hanklonerne kommer samtidig med hunblomsterne på moderklonen. Derved undgås at modertræerne bestøver sig selv. Der er som regel over 60% hybridfrø i et frøparti og reelt over 80% da europæisk og japansk lærk kan frasorteres i planteskolen.

Søren Fodgaard

Kilder

Notater uddelt på ekskursionen af Iben Margrethe Thomsen (om lærkekræft) og Jon Kehlet Hansen (om genetik).

Desuden H.A. Henriksen: Skoven og dens dyrkning,